

de Joan-Pau LATRUBESSE (Civada)

dab l'ajuda de Maurici ROMIEU

Ausèths de noste : los passerons (I)

Que vam atacar ua navèra seria de cinc fichas en parlar de quauques ausèths de noste. Que vam començar dab lo mei coneishut : lo **passeron**¹. Autes còps, que se n'i vedè de pertot autant plan en vila com a la campanha. Mes aquestes ans² la poblacion qu'a baishat hèra, endrets que i a ne'n vedes pas mei nat. Qu'ei çò qui's passa, malaja³, entà la màger part⁴ deus ausèths : per noste, en un trentenat d'annadas, que n'avem perdut lo tèrç ! Que s'explica pr'amor deus cambiaments de l'enviroament : manca de plantas, d'insèctes, d'endrets entà nidar... E puish l'agricultura intensiva qu'emplega pesticides e autes produits qui perturban l'equilibri d'un còp èra⁵. Enfin que cau mentàver l'escalorida climatica e los 15 milions de gats qui atrapan de cap a 75 milions d'ausèths !

En Bearn, que disem lo **passeron**. Que s'escad qu'ei tanben lo nom d'ua familha d'ausèths pro petits : pinçans⁶ auringletas⁷, gòlis⁸... En d'autes endrets de Gasconha, que trobam *parrat*, *passiròt*, *shiròc*... Lo son cantar n'ei pas tarrible : que piula ! Per estar familhèr, en Gasconha n'ei pas guaire present en la cultura orau. Qu'avem totun un conte : *Lo passiròt e lo gatòt* de Sylvain Lacoste (*Initiation au gascon* de Robert Darrigrand). Que'm rapèla tanben, adara, la mea mair quan demandava novèlas deu noste hilh quan èra petiton, que disè :

Quin va lo (petit) passeron ?

E puish qu'avem totun ua beròja locucion metaforica : *aver parrats en lo cap (au cap)*. Que la vam comprèner dab lo dialògue qui segueish :

- *Vam, Crestiana, quin son los navèths vesins ?*

- *Que't vau díser. L'òmi qu'ei charmant e serviciau*⁹. *Mes la hemna, hòu ! Un dia que't va vièner batalar mieja òra e l'endedia que't va virar lo cuu*¹⁰ ! *A lor, sovent, que l'entenes a cridar com ua hòla au darrèr deus mainatges e de l'òmi... Per ma fe*¹¹ *que diserén qu'a parrats en lo cap !*

Lo **passeron** non tien pas en plaça, n'ei pas bon enlòc : que sauteriqueja e que s'envòla a la mendra. Metaforicament, que permet d'imaginar las ideas qui's trebucan en lo cap deu qui ei drin esvariàt¹².

¹ moineau

² ces dernières années

³ hélas

⁴ la plupart

⁵ d'autrefois, d'antan

⁶ pinsons

⁷ hirondelles

⁸ rouge-gorge

⁹ serviable

¹⁰ tourner le dos

¹¹ je t'assure

¹² instable, perturbé, affolé

DÍSER

Mei pressat, mei travat

Lo Joan de Tojar que s'amaneja : que deu préner lo trin, ne'u cau pas mancar... mes l'òra que vira ! A tot viste¹ que's pren la vèsta, que segoteish lo pòrtamantol e patapam ! La vèsta que cad en se hant seguir d'autes vestits... Qu'ac cau donc tornar hicar tot en plaça en arnegar² quauque drin.

Adara, lo Joan que's tòca lo pantelon, n'a pas nat mocader³. Que se'n va tau cabinet. Los mocaders qu'i son beròi estruçats⁴. Que se'n vòu préner un, mes haut tau diable⁵ ! Que'n hè càder un pialòt ! Amassar, tornar estruçar com pòt... E esmalís⁶ !

*Doblevant ! Mei pressat, mei travat*⁷ !

Beròi díser qui s'aplica en ua situacion com aquesta. Mei que mei, quan ès pressat, n'ès pas ad aisa, que t'esnervias, que vades estròç⁸ e que te n'arriba tostamps quauqu'ua qu'it hè pèrder temps. Qu'ei ua expression qui èi entenut deu costat d'Auloron mes tanben d'Òrtes.

¹ très rapidement, le plus vite possible

² jurer, exprimer sa colère à l'aide que quelques jurons

³ mouchoir

⁴ rangés

⁵ il ne manquait que ça !

⁶ se mettre en colère

⁷ entravé, freiné

⁸ maladroit

Emplec particular de la preposicion per

- *Ditz-me Pèire, e viu tostemps dab pair e mair lo Bernat de Lahita ?*

- *Dià*¹ ! *Que se n'a trobat ua*² *e qu'an hèit bastir per Pau.*

Per, ací, que vòu díser deu costat de.

¹ non, certainement pas ² il a trouvé une compagne